

Meddig tart a reakció?

Írta: Marczali Henrik egyetemi tanár

Általánosan mondják és írják, hogy *reakció van Európa-szerte*, sőt, Amerikában is. Úgy hiszem, helyes, ha előbb a szó történeti értelmével foglalkozunk, és azután nézzük tüneteit.

Reakció, politikai tekintetben, egy régiebb állapotba való visszavágyás, az intézményeknek e célhoz képest való átalakítása. Mivel pedig a mostani idők általában véve több alkotmányos szabadságot, több törvényes jogot, több irányú fejlődést nyújtanak, mint a régiek, természetes, hogy a reakcióhoz a visszaesés, az elmaradás fogalma csatlakozik. Különösen úgy volt két emberöltőn át Magyarországon, hol a reakcionárius Ausztriával szembeállították szabad, vagy legalább szabadságra törő hazánkat.

Viszont a múlt a munkás és zivataros jelenhez képest gyakran a patina szépségével ékesen jelenik meg. Csak azt látják meg belőle, mi szép. Hiszen a Paradicsomot, vagy a klasszikus időkben az aranykort is, az emberiség bölcsője mellé helyezték. Hogy csak egy világos példát idézzek: a romantika megaranyozta azt a középkort, melyet a közvetlen utána következő reneszánsz mint „gót” barbárságot gúnyolt és lenézett.

De amint a reneszánsz a réginek minden imádása mellett nem idézhette ismét életre Athént és a Scipiók, Gracchusok, Catók és Caesarok Rómáját, úgy minden kísérlet a régít egészében visszaállítani eleve is kudarcra van ítélve. Érintkezések, hasonlóságok lehetnek, de ismétlés a történetben nem lehet, mert közben a viszonyok változtak. Ezért a reakciót történetellenesnek szokták nézni, épp úgy, mint a múlttal az összeköttetést megszakító forradalmat.

De minden elméletnél nyomósabb az igazi historikus előtt a valóság. Ha van reakció, kell, hogy ne csak célja, hanem oka is legyen. Ez az ok a múlttól való teljes elszakadás, mely sok érdeket, sok érzelmet sért. Így a múlttól való elszakadás, a forradalom és csak a múlttal törődő reakció, a két véglet kölcsönösen kiegészíti egymást. Hol nagy rázkódáson ment át a nemzeti élet, hol utópiákat hajszolva elhagyták a történeti alapot: elkerülhetetlenül szükséges a visszahatás. Vízont: hol nem a jövőt nézik, hol nem

tudják szervesen összekötni a múltat egy jobb jövővel, reform által: ott a forradalomnak egyengetik útját.

Kevés oly korszak van a történelemben, melyben az emberiség oly nagy része ment volna át oly roppant rázkódáson, melyben annyira megrendült volna annyi nemzet társadalmi és gazdasági léte, mint az utolsó évtized háborúja – és békeszerződése által. Nem csoda, ha e megrendülés nemcsak konzervatív, hanem egyenesen reakcionárius áramlatokat vitt felszínre.

Még a háború idején kifejtettem annak – szerintem – legfontosabb következtetését. Azt, hogy a szabad országokban: Angliában, Franciaországban, majd Észak-Amerikában is a győzelem elnyerése céljából, ha nem is névleg, de annál hatékonyabban, igazi diktatúra létesült, míg ellenben azokban az országokban, melyekben addig a tekintély uralkodott, a kormányhatalom meglazulása volt észlelhető. Hogy hová vitte ez a meglazulás Oroszországot, Németországot, Ausztriát, de Magyarországot is: mindnyájan búsan tapasztaltuk. A győztes államok hamar visszatértek az előbbi egyensúlyhoz, és mint mindig, itt is a győzelem még megerősítette azt az alapot, melyen állottak. Nemcsak politikai hatalmukat, hanem társadalmukat is: elsősorban a magántulajdont.

Mert a mostani rázkódást az különbözteti meg minden előbbitől, hogy először szegzi magát szembe a fennálló társadalommal a világforgalom rémképe. Ez annyi gazdasági és műveltségi tényező pusztulását jelentené, hogy az elle-ne való védekezés szinte általános. Ha ma reakció van, az legnagyobbbrészt ennek az aggodalomnak műve. A nyugati országokban a háború alatt majdnem egységes volt a társadalom: a béke végét vetett ennek az egységnek. Csakhogy ezekben az országokban egy régiebb, alacsonyabb fokhoz való visszatérés még szóba sem jöhetett. Ott a múltra és jelenre építik a jövőt.

Látjuk tehát, hogy a reakciónak is megvan létjoga. Arra tanít, hogy nem szabad könnyelműen elhagyni merész szárnyalással a történeti alapot, mert visszaesés áll be.

Hogy ez a visszaesés a zsidókat sújtja, azon sajnálkozni lehet, de csodálkozni nem. Megmaradt még annyi a középkorból, hogy a zsidót „Prüggelknabé”-nek nézzék, minden baj okának. És hol nincs baj mostanában?

Más és reánk nézve legfontosabb kérdés: *meddig szabad a reakciónak terjedni anélkül, hogy bevalótt céljával, a történeti alap erősítésével ellentétben nembogy szilárdítaná, hanem rombolja a nemzetlét fundamentumait?* Erre nézve, mint minden történeti jelenségnél, a mértéket megadja: gyümölcséről ismerjétek meg.

Egy bizonyos: nem tudok történeti példát arra, hogy egy lesújtott államot tisztán reakcióval állítottak volna újra talpra. Napóleon a forradalom által elzüllesztett Franciaországot tekintélyével és a forradalom vívmányainak, az egyenjogúságnak és a föld megosztásának teljes elismerésével állította újra talpra, és tette azzá, ami manapság is. Stein és Hardenberg, a Napóleon által földig

alázott és megcsónkított Poroszországot a király tekintélyének empiriumai alatt a jobbágyság felszabadításával, a városok autonómiájával és az egész lakosság egyenjogúsításával építették fel újra.

Most az egyenjogúság nem egyéni, hanem elsősorban állami érdek. Az állam legfőbb érdeke, hogy felhasználhasson szolgálatára minden tehetséget, mint Széchenyink mondta: „minden kiművelt emberfőt.”

E program végrehajtásának első nagy akadályát Szekfű Gyula, kinek tanúsága erre nézve sokszoros értékű, e szavakkal fejezi ki: „A magyar politikában lehetőleg kerülni kell oly problémák felvetését, melyek a szenvedélyeket felkelthetik, és egy népszerű politikai kurzus túlzásaira alkalmat adnak.” Mert, hogy ugyancsak őt idézzük: „A népszerű politika a haladás elensége.”

Egyenlőség, 1922. december 30.



Valkó László: Lebontás, 2013